

R a s p r a v e

“GENTLEMAN” KAO NOSITELJ AKADEMSKOGA ŽIVOTA U IDEJI SVEUČILIŠTA J. H. NEWMANA

Šimo Šokčević - Željko Filajdić

Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
simo.sokcevic@djkbf.hr
zeljko.filajdic@gmail.com

UDK: 001:378.4]:Newman, J. H.
001.11
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 07/2016.

Sažetak

Članak promišlja o intelektualnom idealu J. H. Newmana – “gentlemanu”, “čovjeku filozofskoga habitusa”. “Slobodno znanje” tema je prvoga dijela rada, u kojemu analiziramo Newmanovu viziju sveučilišta kroz slobodno obrazovanje i oznaku “znanja radi znanja samoga”. U drugome dijelu, bavimo se “gentlemanom” koji predstavlja živo utjelovljenje koncepcije “znanja radi znanja samoga”. Ovaj specifičan pristup znanju promatra se kao sastavni i bitni dio “slobodnoga obrazovanja”, koje u njemu nalazi svoje utemeljenje, i kao nužan minimum koji proizlazi iz naravi čovjeka i stvarnosti znanosti i sveučilišta. Uočavamo da kao što je to znanje univerzalno u svome opsegu i ujedinjeno, tako je i čovjek koji ga posjeduje “minijaturno sveučilište”, u starijem smislu te riječi. Na posljertku, zaključujemo da se današnje sveučilište daleko udaljilo od Newmanove filozofije obrazovanja i da je znanje koje ono potencira neosobno, instrumentalizirano, te da često ne vodi prema istini.

Ključne riječi: “gentleman”, John Henry Newman, “znanje radi znanja samoga”, sveučilište, obrazovanje

UVOD

Teoretska mudrost (θεωρία) našega uma (νοῦς) koja počiva na poznavanju prvotnih principa, polazišnih točaka znanja (ἐπιστήμη), često se promatra kao nešto vrlo beskorisno jer je u sebi odvojeno od tehničkoga znanja (τέχνη). Zbog toga se danas javlja dvojba hoće li eksperimentalne znanosti ugroziti humanističke, tj. ima li mjesta i za jedne i za druge. Osim toga, u današnjemu obrazovanju poprilično je zanemarena uloga antičkih filozofa, pjesnika, povjesničara i općenito je prisutno nepoznavanje klasične umjetnosti i kulture. To dakako sa sobom nosi i određene posljedice. U tom smislu vrlo su indikativne misli Charlesa Darwina koji svojedobno u autobiografiji piše kako upravo zbog dominantne uporabe empirijskih analiza u vlastitom istraživačkom radu osjeća kako mu je um postao "stroj za mljevenje općih zakona iz mnoštva činjenica". Čak navodi da je doživio svojevrsnu "atrofiju mozga", i to posebno onoga dijela koji se odnosi na njegovo oduševljenje poezijom, glazbom i umjetnošću. Zanemarivanje tih dimenzija u životu za njega je značilo ne samo gubitak životne sreće nego i ozbiljnu povredu intelekta, dijelom čak možda i moralnog karaktera. Stoga je istaknuo da bi, kada bi mogao ponovno proživjeti svoj život, "barem jednom tjedno čitao poeziju i slušao glazbu".¹

Dominacija tehničkog, empirijskog i utilitarističkog znanja obilježila je prethodnih dvjesto godina i ta "atrofija mozga" o kojoj govori Darwin zapravo je posljedica promjene intelektualne kulture, čega su bili svjesni i brojni njegovi suvremenici. Jedan od njih, John Henry Newman (1801.-1890.) u svome djelu *The Idea of a University* upućuje kritiku takvom pogledu na stvarnost. Svojim djelom Newman želi naglasiti kako je glavna zadaća sveučilišnoga obrazovanja stvoriti "čovjeka filozofskog habitusa", čije znanje nije korisno, uporabljivo, primjenjivo, nego "slobodno", "znanje radi znanja samoga".² U tom smislu, nakana ovog rada je analizirati pojedine aspekte navedenoga Newmanovog djela (pitanje znanja, obrazovanja) i na temelju rezultata analize pojasniti, prikazati i vrednovati opseg Newmanova ideala koji on naziva "gentleman". Zaključno bismo trebali vidjeti u kojoj mjeri je današnje sveučilišno obrazovanje blizu dosezanju tog ideala, odnosno daleko od njega.³

¹ Charles Darwin, *Autobiography of Charles Darwin*, Collins, London, 1958., 138-139.

² John Henry Newman, *The Idea of a University*, Yale University Press, New Haven - London, 1996., 76-91.

³ Rad je nastao u sklopu Internog istraživačkog projekta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Naslov projekta: "Cor ad cor loquitur". Bit filozofiranja prema Johnu Henryju Newmanu. Šifra projekta: IZIP - 2014-118.

1. "SLOBODNO ZNANJE"

Dominantna oznaka današnjeg sveučilišnog obrazovanja jest gomilanje znanja. Ono se očituje u učenju, prikupljanju informacija, pohađanju predavanja, istraživanju, projektima, upoznavanju s idejama itd. Pamćenje je pritom najvažnija i prva razvijena sposobnost i najveći dio posla i resursa odnosi se na takvo svladavanje i oblikovanje materije znanja. To je svakako važan korak u procesu obrazovanja. Čak bismo rekli da je dobro da taj korak bude što krupniji i sigurniji. Međutim, sveučilišno obrazovanje svoje koračanje sa studentom ne smije iscrpiti u deduktivnom gomilanju znanja. Ono što definitivno mora uslijediti jest složen analitički i harmonizirajući proces u kojemu informacije dolaze u odnos jedna s drugom. Nakon toga treba uslijediti uspoređivanje i odvagivanje naučenih činjenica, ne samo jedne prema drugoj nego i svake pojedine prema cjelini. Upravo to danas nedostaje suvremenom sveučilišnom obrazovanju.

To je, međutim, jedini, pravi put u "slobodno znanje" i obrazovanje i on zahtijeva cjelovito oblikovanje ljudskog uma. Naime, prema Newmanu, um se s jedne strane može promatrati kao spremnik, gdje je glavni imperativ proširenje tog spremnika. S druge strane, um se može percipirati i kao želudac koji probavlja to znanje da bi ono bilo živo, aktivno. To su zapravo dvije intelektualne radnje koje su međusobno povezane. Prvi aspekt proizlazi iz liberalne tradicije prosvjetiteljstva i odnosi se na otvaranje uma, koje je potrebno. Međutim, ako nema "probavljanja", nema ni proširenja uma.⁴ Tako je to kod studiranja. Bitno je da osoba određenu materiju interiorizira i "probavi" da bi ona bila jasna i da bi time osoba proširila svoje poznavanje određenoga područja, tj. da bi se približila istini. Prema tome, obrazovanje nije tek pasivno upijanje detalja, podataka, informacija. Ono uključuje to da je odgovarajući objekt intelekta istina. Od temeljne važnosti za pravo obrazovanje jest upravo potraga za istinom. Osim toga, važna je i svijest da je istina jedna i univerzalna. To znači da nema isključivanja niti jedne znanosti iz toga "kruga".⁵ Također, ključno je naglasiti da istina proizlazi iz "znanja radi znanja samoga".

⁴ Više o tome: Dwight A. Culler, *The Imperial Intellect. A Study of Cardinal Newman's Educational Ideal*, Yale UP, New Haven, 1955., 206.

⁵ John Henry Newman, *The Idea of a University*, 76.

1.1. Newmanova vizija sveučilišnog obrazovanja

U postavljanju teze o "znanju radi znanja samoga" Newman polazi od stvarnosti znanja i znanosti, a time i samoga sveučilišta kao njihova središta. Sve grane ljudskoga znanja međusobno su povezane budući da je i njihov objekt ujedinjen, jedinstven, kao djelo (jednoga) Stvoritelja. Od takve postavke jednostavno je doći do viđenja mnoštva znanosti kao usklađene i uravnotežene cjeline u kojoj znanosti upotpunjuju i ispravljaju jedna drugu.⁶

Na tim temeljima nastaje vizija sveučilišta u kojoj će se, ako pođemo od studenata, razvijati ljudi željni znanja, sa žarom svaki za svoju znanost i područje, stvarajući istodobno odnos poštovanja i uvažavanja jednih prema drugima, uvijek otvoreni prema drugome kao mogućnosti za vlastiti napredak. Ti će odnosi omogućiti čistu atmosferu mišljenja i, u konačnici, ono što Newman definira kao "slobodno obrazovanje". Za Newmana to je stvar habitusa, forme mišljenja, primarno filozofskoga stava koji se razvija kod studenta i koji nosi atribute slobode, neovisnosti, kreativnosti itd.⁷ Newman i autori koji ga slijede pod tim pojmom podrazumijevaju ono obrazovanje koje može biti samo sebi svrhom ili ciljem, koje je slobodno od praktične primjene (jer ne vidi samo sebe, nego se, štoviše, stavlja u odnos propitivanja i otvorenosti prema drugome). Takvo obrazovanje prije je neka vrsta vježbe uma koja studenta odgaja za mišljenje i zapravo je preduvjet za veći napredak, u konačnici, i samih pojedinačnih znanosti.⁸

No u Newmanovo doba ta vizija sveučilišnog obrazovanja često se nalazila "između dvije vatre". S jedne strane postojali su ljudi koji su podržavali određene sekularne ideje, vrlo bliske etičkom intelektualizmu. Tako su u Newmanovo vrijeme jedni od najznačajnijih predstavnika te struje bili Sir Robert Peel⁹ i lord Th. B. Macaulay¹⁰, s kojima je Newman često polemizirao. Oni su smatrali da obrazovanje treba zamijeniti religiju u formiranju javne moralne svijesti. Nasuprot njima, Newman je smatrao da sekularno obrazovanje bez osobne religije ne može osigurati moralni napredak u društvu. S

⁶ Ondje.

⁷ Usp. John Henry Newman, *The Idea of a University*, 77.

⁸ Usp. Richard C. Levin, *The Work of the University*, Yale University Press, New Haven - London, 2003., 13.

⁹ Sir Rober Peel (1788. - 1850.), britanski premijer (od 1834. do 1835. i od 1841. do 1846.), utemeljitelj Konzervativne stranke.

¹⁰ Thomas Babington Macaulay (1800. - 1859.), engleski političar, esejist, pjesnik i povjesničar, poznat po djelu *Engleska povijest*, u pet svezaka.

druge pak strane, veliki broj katolika, među kojima je primjerice u Newmanovo vrijeme bio i nadbiskup Cullen¹¹, smatrali su kako je potrebno zadržati religiju u formiranju javne moralne svijesti.¹²

Problem je u tomu što i jedni i drugi poimaju sveučilište ne kao cilj po sebi, nego kao sredstvo kojim se dolazi do određenih građanskih ili religijskih koristi. Dakle, sa sveučilištem se postupa "makjavelistički". Za Newmana je distanca koja znanje odvaja od koristi i koristoljublja zapravo jednaka onoj razlici koja odvaja znanje od moralnosti. No on ne prezire ni korist ni moral. On samo želi napraviti jasnu distinkciju. Newmanovi pogledi na odnos između znanja i moralnosti djeluju na različitim hermeneutičkim stupnjevima. Kad se uzmu u obzir čisti sekularni temelji, Newman predlaže njihovo potpuno razdvajanje, jer je izravni cilj sveučilišnog obrazovanja poučavanje univerzalnog znanja, pa je prema tome cilj intelektualni, a ne moralni. Stoga, zadaća koja se mora staviti pred sveučilište, taj povlaštenu prostor ostvarenja "znanja radi znanja samoga", jest da razvija i stvara intelektualnu kulturu.

Dosljedno dosad rečenome tu će kulturu činiti razvoj intelektualnih vrlina kroz usvajanje "slobodnoga znanja". Nikakvi vidljivi ili praktični produkti učenja, moralni odgoj ili odgoj za dužnost ne smiju biti stavljani ispred ove ultimativne zadaće sveučilišta.¹³ No svakako treba uzeti u obzir i činjenicu da sveučilište ima i neizravne ciljeve, koji onda dakako zahvaćaju i tu dimenziju u kojoj znanje i moralnost podupiru jedno drugo. Razvidno je da ovakva prizma traži cjelovitiji pristup oznakama tog "slobodnoga znanja", a to nas vodi sljedećem koraku u Newmanovu promišljanju.

1.2. Oznake "slobodnoga znanja"

Sámo "slobodno obrazovanje" poprima jasnije konture kada ga se uspoređi sa "služničkim". "Služnički" rad razumijeva se kao tjelesni rad ili bilo kakav mehanički posao gdje um nije ni od kakve važnosti ili barem ne od presudne važnosti. "Slobodno obrazovanje" u sebi nosi potpuno drukčije oznake, različite od profesionalnog ili komercijalnog obrazovanja, po kojima je ono sličnije igri i vježbi "uma, razuma i refleksije".¹⁴ Sličnost igri i vježbanju može biti

¹¹ Nadbiskup Paul Cullen (1803. - 1878.) bio je rimokatolički nadbiskup Dublina te prvi irski kardinal.

¹² Usp. Dwight A. Culler, *The Imperial Intellect*, 259-262.

¹³ Usp. Isto, 91-93.

¹⁴ John Henry Newman, *The Idea of a University*, 81.

ključna za razlikovanje slobodnoga od korisnoga. Ne će svaka intelektualna vježba biti odmah svrstana u područje slobodnoga, čak i ako se proteže na visoko intelektualan obzor. Ako je njezina svrha negdje izvan nje i ona nije svrha sama sebi, najsloženije trgovačko ili liječničko umijeće ne može tehnički biti nazvano slobodnim, dok će istodobno to biti neka tjelesna vježba ili igra koja u sebi nosi atribute slobodnoga i neovisnoga i koja odbija biti in-formirana izvana. "Znanje (koje, znakovito, u tom smislu Newman dosljedno piše velikim slovom) radi znanja samoga", u vezi s onim što je mišljeno pod pojmom slobodnoga obrazovanja, Newman jednostavno označava kao "slobodno znanje". Pritom to isto Newmanu nije tek prazan i nejasan termin nekoga znanja, nego znanje kao Filozofija ili Znanost (Newman ih također piše velikim slovima).¹⁵

To naravno može odvesti modernoga čitatelja u potpuno krivome smjeru te može pomisliti da Newman predlaže da bi u središtu sveučilišnog kurikula trebala biti doslovno filozofija. Naravno, to nije točno. Naime, ta "posebna filozofija" u stvari je povezano zahvaćanje stvarnosti i tu se dakako ne radi o filozofskim kolegijima (predmetima). U srcu njegove filozofije obrazovanja je kapacitet koji nam omogućuje da mislimo, a kako bismo neko znanje postavili u te granice, ono mora ispuniti i jedan uvjet – mora biti in-formirano (jedino) od razuma, štoviše, natopljeno razumom.¹⁶

Prema tome, unatoč ne uvijek jasnoj i distinktnoj upotrebi pojma "Filozofija" za označavanje znanja o kojemu je ovdje riječ, Newman ne želi reći kako bi svaka znanost trebala biti filozofija u strogom smislu te riječi, ili da je to znanje isključivo privilegij filozofije. Ovdje se prije misli na "znanost svih znanosti", imajući u vidu već spomenuto međusobno obogaćivanje i poštovanje. Newman je itekako svjestan da se znanje pojavljuje jedino u mnoštvu znanosti u širem smislu riječi, koje će, sukladno takvoj partikularnosti, imati mnoštvo nižih svrha izvan samih sebe. No zbog toga one nisu onemogućene ostvariti visoko postavljene ciljeve. Čak ako se konkretna znanost možda u prvom koraku i dovršava u nekom umijeću, procesu ili nekoj drugoj vidljivoj i opipljivoj stvarnosti, ako je otvorena totalitetu bitka, ona se u konačnici spontano vraća "Filozofiji".¹⁷

¹⁵ Isto, 78. Vidi promišljanje: Željko Filajdić, "Knowledge its own end" i ideja sveučilišta, na: <http://www.projekt-newman.djkbf.hr/node/100> (pristup stranici: 12.12. 2015.)

¹⁶ Usp. Isto, 84.

¹⁷ Vidi promišljanje: Željko Filajdić, "Knowledge its own end" i ideja sveučilišta, na: <http://www.projekt-newman.djkbf.hr/node/100> (pristup stranici: 12.12. 2015.).

Nadalje, to “slobodno znanje” ili “znanje radi znanja samoga” ne odnosi se na puku načitanost ili tek dobru memoriju. Kada Newman govori o razumskom znanju, on zapravo podrazumijeva znanje koje su baštinili važni ljudi poput Tome Akvinskoga, Newtona, Goethea, čiji um nije poznavao samo stvari kao takve nego i odnose među tim stvarima. To znanje istinska je ljubav prema mudrosti. Obrazovana osoba pristaje na takvo znanje cijelim svojim životom. Takvo razumsko znanje, kao i ljubav, osobu zahvaća ne tek na nekoj pojmovnoj, apstraktnoj razini, nego vrlo konkretno, kakav je uostalom i taj pristanak u sebi. Baš zbog toga je iznimno važno da unutar akademske zajednice bude što više takvih “zaljubljenih” osobnosti koje će izroditi atmosferu mišljenja, slobode, umjerenosti i mudrosti, a kao konkretne rezultate toga trebali bismo imati obrazovane ljude i civilizirano društvo.

Dakle, “slobodno znanje i obrazovanje” ima teoretski, ali i praktični cilj. Praktični cilj je oblikovati dobre članove društva, koji su u stanju realno sagledati stvari oko sebe i jasno apstrahirati. To ih čini sposobnima da se mogu prilagoditi drugome, da ga mogu shvatiti, utjecati na njega, da se mogu sporazumjeti s drugim i nositi se s njim. Prema tome, konačni cilj takvog obrazovanja, koje na jednak način obuhvaća i teoretsku i praktičnu dimenziju obrazovanja, jest oblikovanje “čovjeka filozofskog habitusa”.

2. “ČOVJEK FILOZOFSKOGA HABITUSA”

Prije nego vidimo što točno obuhvaća pojam “čovjeka filozofskog habitusa”, moramo istaknuti da je Newman itekako svjestan prigovora praktičnih mislioca na ovakav njegov pristup. Naime, Newmanu se često prigovara da je to što on radi samo obrnuti put od podjele rada. Pritom se i nameću pitanja poput sljedećih: koja vještina i koji plodovi proizlaze iz takve njegove filozofije, kamo ona vodi, što obećava i koji je njezin profit? Svi ti prigovori u načelu se mogu svesti na pozitivistički prigovor kako je jedina svrha znanja neki cilj izvan njega samoga, da je ono neka vrsta proizvedene i sofisticirane alatke kojom samo obavljamo složenije poslove. Pred zahtjevima takvih prigovora donosi se ključna teza možda cijele Newmanove studije o sveučilištu: “Znanje je kadro biti samo sebi svrhom.”¹⁸ Čak i ako se takav smisao obrazovanja okrene na loše i one ljude koji mu teže

¹⁸ John Henry Newman, *The Idea of a University*, 78. U izvorniku stoji: “Knowledge is capable of being its own end”, a *Knowledge Its Own End* naslov je pete Newmanove rasprave o sveučilištu unutar koje se ovdje krećemo.

stavi u nepovoljan položaj u odnosu na druge, trajna im satisfakcija ostaje to što su valjano odgovorili svojoj naravi i uskladili se s njom.¹⁹ U donošenju snažne postavke da je znanje kao takvo, radi znanja samoga, obilježje koje u bitnome spada na ljudsku narav naš se autor referira na nepresušne antičke izvore i tako oblikuje ovaj intelektualni ideal.

2.1. Povratak antici

Glavna zadaća sveučilišta, koja se odnosi na formiranje ljudi koji su akademski obrazovani i koji se odlikuju slobodom, pravednošću, mirnoćom i umjerenošću, ostvaruje se uz pomoć humanističkih znanosti, pri čemu Newman posebno ističe važnost grčkoga i latinskog obrazovanja.²⁰ Klasično obrazovanje priprema nas ne samo za naš profesionalni život nego i za ono što smo već naglasili da je važno, a to je da budemo "međusobno dobri prijatelji, kolege i građani u cjelini".²¹ Ono što je Newmanu posebno značajno jest to što grčka literatura razvija "naviku uma" čiji je objekt "istina".²² Istina nosi sa sobom moć, a ta se moć, prema Newmanu, za razliku od instrumentalizirane moći, posebno očituje u sjajnoj logici i mudrosti grčkih tekstova, u njihovoj jasnoći, uvidu i inteligenciji.

Newman u tom kontekstu iznimno cijeni Aristotela.²³ Za njegovu misao o obrazovanju krucijalna je *Nikomahova etika*, posebno Aristotelov opis različitih umskih operacija koje tamo donosi. Tako je kod Aristotela Newman pronašao opis pojma θεωρία koji i sam vrlo često koristi. Θεωρία je oduvijek bila temelj znanstvenog razumijevanja sve do modernoga doba i uz λόγος predstavlja stup slobodnog obrazovanja. U kontekstu antičkih autora on rado spominje i Cicerona, kod kojega nalazimo misao kako je potraga za istinom, bez koristi i radi nje same, nešto što je najvlastitije ljudskoj naravi.²⁴ Ciceron u svojoj analizi, polazeći od fizičkih potreba ili nagonskih

¹⁹ Usp. Isto, 77.

²⁰ Usp. John Henry Newman, *The Idea of a University*, 77, 92 i 101.

²¹ Isto, 121.

²² Isto, 109.

²³ Newmanovo bavljenje Aristotelom zapravo je započelo zahvaljujući utjecaju Richarda Whatleya, prema čijem se priručniku iz logike godinama poučavalo na Oxfordu. Whatley je svoji radom pokušao revitalizirati Aristotelovu logiku i Newman je često isticao da je upravo zahvaljujući njemu upoznao Aristotela te zavolio njegovu misao.

²⁴ Usp. Marko Tulije Ciceron, *On Duties (De Officiis)*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991., I, 18.

impulsa dolazi do razvoja moralne komponente čovjeka kao posljedice posjedovanja razuma. Taj razumski dio duše ono je što ljude razlikuje od životinja. Analiza elemenata ljudske naravi i postavljanje razuma kao najizvršnije njezine značajke, odjek je čuvene uvodne rečenice Aristotelove *Metafizike*: "Svi ljudi teže znanju po naravi."²⁵

To aristotelovsko "znanje radi znanja samoga" svoj puni značaj zadobilo je tek susretom s judeokršćanskom tradicijom, napose u vrijeme crkvenih otaca i njihovim poimanjem čovjeka kao slike Božje. Sposobnost čovjeka da nadiđe puku praksu i spoznaje radi same spoznaje tako je postala prvorazredno mjesto kvalitativnoga razlikovanja čovjeka od svih drugih bića.²⁶ U tom smislu, prema Newmanu postoji još uzvišenija dimenzija znanja do koje čovjek može doći. No za to znanje potrebna je "iluminacija", tj. božanska milost i vjera da bismo stvari mogli poznavati kakve one jesu u otajstvu njihova stvorena bića i u odnosu prema Stvoritelju. To ipak nadilazi samo sveučilišno obrazovanje i takav oblik znanja nije primaran takvom obrazovanju.

2.2. "Gentleman" kao ideal obrazovanja

Iako nas grčka literatura ne vodi izravno Bogu i spasenju, Newman je smatrao da su misli i riječi starih Grka za nas najbolji vodič za život među smrtnicima. Drugim riječima, iako ga je privrženost Bogu i Crkvi udaljila od tih antičkih uvjerenja, ipak ga ta ista privrženost poziva da se na neki način simpatizira s tim ljudskim nastojanjima. Ona ga poziva da slavi procvat njihove kulture kao nužni izričaj Božje stvoriteljske moći. No Newman vrlo jasno ističe da zadaća "slobodnoga obrazovanja" nije stvaranje kršćana ili katolika, nego "gentlemana". Osim toga, sveučilište nije oruđe Crkve i ono ne uvježbava u moralnim ili pak religijskim dužnostima, kao što nije ni priprema za ostvarivanje karijere.

Bit sveučilišnoga obrazovanja je poučavanje univerzalnoga znanja, a izravni i konačni cilj tog obrazovanja jest, kao što smo vidjeli, oblikovanje ljudi "filozofskog habitusa". To naravno ne znači da Newman zanemaruje i druge znanstveno-nastavne aktivnosti, poput pisanja knjiga, uvježbavanja u određenom zvanju putem seminara

²⁵ Aristotel, *Metafizika*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1985. (prev. Tomislav Ladan), I, 1 980a21. Vidi promišljanje: Željko Filajdić, "Knowledge its own end" i ideja sveučilišta, na: <http://www.projekt-newman.djkbh.hr/node/100> (pristup stranici: 12.12. 2015.).

²⁶ Usp. Jaroslav Pelikan, *The Idea of the University. A Reexamination*, Yale University Press, New Haven – London, 1992., 32.

i vježbi, kao i društveni, moralni i religijski razvoj studenata. Ipak, glavna preokupacija unutar studije *The Idea of a University* zapravo je bavljenje intelektualnim idealom koji pronalazi u grčkom pojmu *καλοκαγαθία*. Taj pojam ima korijen u riječi *καλός* (lijep) i riječi *ἀγαθός* (plemenit, dobar). Newman pod tim pojmom podrazumijeva zapravo ponašanje "gentlemana", čije je znanje "slobodno", te ima plemenite, dobre svrhe. To je zapravo cjelovito uobličeni čovjek koji se "uvijek iznova trudi u sebi pobjeđivati bezmjernu prirodnost i u svojem duhu sjedinjavati ljepotu i valjanost, te izgrađivati sebe i okolni svijet, odnosno vladati sobom kao utjelovljenjem *kalokagathie*.²⁷

U opisu tog intelektualnog ideala obrazovanja, kojega možemo nazvati i nositeljem akademskoga života, Newman često koristi sliku čovjeka putnika, izgubljenoga u velikoj, bogatoj zemlji ili u nepoznatom gradu, bez karte koja bi mu omogućila da se snađe. "Gentleman" je čovjek koji je sposoban uviđati, prepoznavati, povezivati i kada se izgubi u nepoznatom gradu on će se popeti na brdo ili na crkveni toranj da bi dobio "uvid" gdje se zapravo nalazi. "Gentlemana" krasi preciznost uma, univerzalnost u smislu da poznaje stvarnost i integrira svoje znanje u jedinstvenu viziju.²⁸

"Gentleman" o kojemu govori Newman zapravo je opis intelektualne izvrsnosti koju može dosegnuti običan čovjek. On je najuzvišenija ravnoteža znanja i moralnosti do koje ljudsko biće može doći bez religijskoga utjecaja. U biti taj ideal može stvoriti sveca, ali i heretika gdje i jednoga i drugoga realno možemo nazvati "gentleman". Drugim riječima, prema Newmanu "gentleman" može biti i ateist, no da bi ga se percipiralo kao "čovjeka filozofskog habitusa", važno je da bude "dubokouman i širokouman, da ne ismijava religiju, da ne djeluje protiv nje". Newman ističe da je takav čovjek zapravo i premudar da bi uopće bio "dogmatik ili fanatik u svojoj nevjeri".²⁹ Takav čovjek može se opisati kao "hodajuća enciklopedija" ili sveučilište u nekom drevnom značenju te riječi.³⁰ Newman opisuje "gentlemana" kao onoga koji u raspravama nikada nije zlonamjeren. On nije površan i ono što zna, poznaje vrlo temeljito. Ne inzistira samo na jednome području, jer izostavljanje određenih područja znanja zapravo nas dovodi u opasnost da nikada ne znamo što je istina. Newmanova ideja "gentlemana" kao nositelja akademskog

²⁷ Davor Ljubimir, *Obrazovanje i sloboda*, u: Damir Barbarić (ur.), *Čemu obrazovanje. Razmatranja o budućnosti sveučilišta*, Matica hrvatska, Zagreb, 2011., 9-51, ovdje 17.

²⁸ Usp. Dwight A. Culler, *The Imperial Intellect*, 195.

²⁹ John Henry Newman, *The Idea of a University*, 146.

³⁰ Dwight A. Culler, *The Imperial Intellect*, 190.

života zapravo je ideal kojim bi trebali težiti i današnji sveučilišni nastavnici, ali i studenti. To je zapravo ideal intelektualca o kojemu govore i neki drugi autori koji potvrđuju važnost ovih Newmanovih teza koje smo iznijeli.

2.3. "Gentleman" kao intelektualac

Brojne argumente za Newmanove tvrdnje nalazimo kod Antonina-Dalmacea Sertillangesa koji u svome djelu *La Vie Intellectuelle* opisuje duh, uvjete i metode intelektualnog rada.³¹ Kao i Newman, i Sertillanges smatra da "znanje ne trpi nesabrana nauka, ni raspačana rada".³² Za njega idealni intelektualac je: "čovjek široka i raznolika znanja, koje se povezuje s temeljitom stručnom spremom; on je prijatelj umjetnosti i prirodnih ljepota; njegov se duh pokazuje isti i u običnim poslovima i u razmatranju; on je jednak pred Bogom, pred sebi jednakima... jer nosi u sebi svijet misli i osjećaja, što nisu upisani samo u knjigama i govorima nego se izlijevaju u prijateljskom razgovoru i upravljaju njegovim životom".³³

No prema Newmanu i Sertillangesu ljudsko znanje sve više dobiva na širini, međutim gubi na dubini. Jednako tako Sertillanges se protivi i utilitarističkoj dimenziji koja, vidjeli smo to i kod Newmana, uzima maha u obrazovanju. On smatra da je intelektualnom životu potrebno pristupiti "bez želje za dobitkom i za ispraznom slavom".³⁴ Intelektualci koji teže biti slavni zapravo duboko vrijeđaju vječnu istinu jer ju podlažu sebi.³⁵ Osim toga, prema Sertillangesovu, kao i prema Newmanovu mišljenju "ljudski duh sliči preživcima".³⁶ Tako Sertillanges ističe kako "životinja na daleko gleda, polagano žvače; ovdje otkine čuperak, ondje grančicu. Ona smatra svojim čitav pašnjak i obzorje; od prvog skuplja mlijeko, a drugi izgrađuje njezinu tajnovitu dušu".³⁷ Dakle, vidimo da on, baš kao i Newman, uočava važnost probavljanja ideja jer nije dovoljno

³¹ Iako kod Sertillangesa ne nalazimo izravne reference na Johna Henryja Newmana, smatramo da ta veza postoji jer je poznato da je Sertillanges dobro poznao djela svojih suvremenika - filozofa Étiennea Gilsona i Mauricea Blondela koji su bili dobri poznavatelji upravo Newmanove misli.

³² Antonin-Dalmace Sertillanges, *Intelektualac. Duh-uvjeti-metode*, Izdanje dominikanske naklade "Istina", Zagreb, 1942., 1.

³³ Isto, 148.

³⁴ Isto, 2.

³⁵ "Taština traži isprazno zadovoljenje ne brinući se da ono bude stvarno". Isto, 3.

³⁶ Isto, 48.

³⁷ Isto.

samo stvari shvatiti, sintetizirati, objasniti nego je važno na pravi način određenu materiju evaluirati, i donijeti svoje mišljenje o tomu.

Sertillanges implicitno koafirmira još jednu Newmanovu tezu, onu o tzv. "krugu znanja" i dolazi do sličnog zaključka o važnosti filozofije kao one koja ima zadaću povezati znanje u cjelinu, dati širi pogled na stvarnost. Tako se on ujedno pita i konstatira: "Može li se proučavati jedan organ ne vodeći računa o čitavome tijelu? Isto se tako ne može daleko uznapredovati u fizici ili kemiji bez matematike, u astronomiji bez mehanike i bez geologije, u moralci bez psihologije, u psihologiji bez prirodnih znanosti, a ni u čemu bez povijesti. Sve je povežno; svjetla se križaju i jedna dublja rasprava iz bilo koje znanosti dodiruje se više ili manje svih ostalih. Ako dakle želite da vam duh postane otvoren, čist, istinski jak, čuvajte se prerane specijalizacije ... Specijalista ako ne postane čovjek, postaje birokrat. On postane po svom dubokom neznanju stranac među ljudima, ne može se prilagoditi, nije normalan, glup je."³⁸ Iako se Sertillanges protivi specijalizaciji u početnim fazama obrazovanja, on ipak smatra da kasnije intelektualac treba dati počast istini, a to znači "proučavati neku stvar što podrazumijeva podizati u sebi smisao za sve ostale i za njihovu usklađenost; znači živjeti u društvu bića; a to znači ujediniti se sa svemirom i sa samim sobom".³⁹ Dakle, važno je imati cjelinu znanja, a potom specijalizirati određeno područje, uvijek iz perspektive cjeline.⁴⁰

Zato, na Newmanu sličan način, Sertillanges naglašava važnost filozofije koja daje pravac i krunu znanostima. Štoviše, on ju naziva "kraljicom znanosti"⁴¹, no upozorava da je ona danas postala "mlitava", jer ljudi "ne mare za teologiju".⁴² Zbog toga što ljudi ne mare za teologiju suvremena filozofija krajnje je "neplodna, ništa ne zaključuje, ograničila se na kritiku i na povijest bez pravoga mjerila i stajališta: često je pristrana i razorna, ponekad je i susretljiva i shvaća, ali nikad ne uvjerava, nikad dobro ne razjašnjava niti proučava. A

³⁸ Isto, 64.

³⁹ Antonin - Dalmace Sertillanges, *Intelektualac. Duh-uvjeti-metode*, 84.

⁴⁰ Važno je da u određenome trenutku života "gentleman" ili intelektualac započne s formiranjem dubine znanja da svoje znanje ipak na određeni način specijalizira. "Treba zemlju naširoko kopati da se dospije duboko. Kad je to gotovo, odlučite otada samo dupsti prema središtu, prividno će suzivanje koristiti čitavom prostoru i dno će jame otkrivati čitavo nebo. Kad znate temeljno neku stvar, a ipak niste potpuni neznalica ni u ostalom, to će vas ostalo, radi svoje proširenosti uputiti prema dubinama." Isto, 73.

⁴¹ Isto, 66.

⁴² Isto, 67.

oni, što je izlažu ti su dvostruko neznatni, jer ne znaju i nisu svjesni da ne znaju – drže da je teologija stvar drugoga svijeta”.⁴³

Upravo zato što je današnja filozofija (obrazovanja) zatvorila vrata cjelini stvarnosti, isplivala je na površinu ideja da je glavna korist obrazovanja u stjecanju pojedinih razbacanih istina, a ne porast mudrosti. Baš zato je za naše vrijeme važno iznova podsjećati na Newmanovog “gentlemana” kao intelektualca kojeg krasi dalekovidna razboritost i antička mudrost. Ta mudrost je često vrlo radikalna, u smislu da se ponekad prema neprijatelju treba ponašati kao da će on jednoga dana biti naš prijatelj...⁴⁴ To je ta specifična otvorenost uma koju posjeduje autentični intelektualac. Tako je on u stanju da u zabludama i lutanjima pojedinih ljudi prepozna ono što je dobro, jer, kako ističe Sertillanges: “...ocijenite samo koliko su hereze koristile Crkvi, a zaoštreni sporovi filozofiji”.⁴⁵

Dakle, “čovjek filozofskog habitusa”, “gentleman” je intelektualac koji raspolaže filozofskom mudrošću koja je simbioza intuitivnoga razuma i znanstvenog znanja. Prema tome “gentleman”, pravi intelektualac, intuitivno poznaje prve principe, on jako dobro raspolaže znanstvenom metodologijom, no odmah moramo upozoriti da on često nije imun na jednu opasnost zbog koje je taj ideal ipak nesavršeni ljudski ideal. Opasnost se krije u tomu što taj ideal vrlo lako može skliznuti u određenu “religiju”, gdje takav “gentleman” postaje sam sebi dostatan. Zbog toga, kako uviđa Culler, kod Newmana često primjećujemo da on zna promišljati i onkraj tog humanizma kojemu je ideal “gentleman”, koji je oblikovan filozofskom moralnošću.⁴⁶ Naime, Newman vrlo jasno pravi razliku između istinske religijske i filozofske moralnosti. Religijska moralnost vodi nas onkraj nas samih, dok nas filozofska ograničava na naše biće. Religijska moralnost dovodi nas u vezu s Bićem s kojim smo nesumjeraljivi, daje nam određena sredstva koja sami po sebi ne posjedujemo. Nasuprot tomu, filozofska moralnost ne dovodi nas

⁴³ Zato je Sertillanges u pravu kada ističe da “slabost znanosti našeg vremena nije u količini, već u neskladu znanja. A sklad se postiže samo ako se to znanje dovede u vezu s temeljnim istinama: “Čovjek istine mora najprije kao filozof pomoću razuma, a zatim kao teolog, pomoću svjetlosti, što dolazi s visine, sabrati svoje istraživanje na ono što je polazna točka, jedino pravo mjerilo i svrha, na ono što je sve svemu i svima”. Isto.

⁴⁴ John Henry Newman, *The Idea of a University*, 146.

⁴⁵ Antonin-Dalmace Sertillanges, *Intelektualac. Duh-uvjeti-metode*, 99.

⁴⁶ Usp. Dwight A. Culler, *The Imperial Intellect*, 227.

u vezu ni sa kakvim drugim bićem, nego nas često zatvara u naše (pre)ponosno sebstvo.⁴⁷

Prema tome, rekli bismo da je za Newmana "gentleman", "čovjek filozofskog habitusa", obrazovni i intelektualni ideal sve dok taj ideal ne postane sam sebi svrhom. Nije nužno da on mora biti religiozan ili pak vjernik, ali je bitno da ima čistoću duše, jer za čistoću misli ključna je čistoća duše. No, naravno, ako jest vjernik, to ga čini još većim autoritetom u smislu poznavanja cjeline bitka i življenja, te svjedočenja. Ujedno mu je to i "osigurač" od vlastite sebičnosti. Sertillanges u tom kontekstu ide i dalje pa ističe da bi se gotovo mogle izjednačiti intelektualnost i svetost: "Pa zbilja, istina je svetost duha i ona ga čuva; tako je i svetost istina života i teži da ga osnaži kako za ovaj tako i za drugi svijet".⁴⁸

3. "GENTLEMAN" I BOLONJSKA REFORMA

3.1. Shizofrenija suvremenih obrazovnih modela

Prema izvrsnom poznavatelju Newmanove misli Jeanu Guittonu⁴⁹ naš "intelektualni život povezan je s unutrašnjim. Ta umska moć ne bi smjela biti razdvojena od duhovne moći".⁵⁰ Međutim danas smo svjedoci gubljenja takvog osjećaja odnosa između inteligencije i duha i patimo od odvajanja kojem smo dopustili da se razvije između tehnike i duha. Stoga suvremeni procesi obrazovanja boluju od pomalo shizofrenoga stanja u kojemu duh traži cjelinu, a obrazovanje se sve više i više specijalizira i u njemu se inzistira na tehničkim ishodima. Bolonjska reforma omogućila je velik broj studijskih programa, tj. specijalizacija za koje danas vidimo da su sve više same sebi svrhom. Prvo, zato što nisu povezane s tržištem

⁴⁷ U tom smislu, kršćanski moral potencira poniznost kao dijametralno suprotan "habitus" od arogantnoga ponosa koji počiva na samopoštovanju i osobnom interesu. U teološkom smislu poniznost je temelj vjere, milosrđa. Ona nas uči našoj ništavosti u odnosu prema Bogu, u tom smislu da sve naše prednosti dolaze od njega. Kada je srce tako formirano, onda nema samovolje i prijezira drugih.

⁴⁸ Antonin-Dalmace Sertillanges, *Intelektualac. Duh-ujeti-metode*, 158.

⁴⁹ Jean Guitton (1901.-1999.) je godine 1933. obranio tezu o Newmanovoj filozofiji. Njegova doktorska teza općenito vrlo je važna u razumijevanju Newmanove misli, napose Newmanove koncepcije vremena u odnosu prema vjeri i Crkvi. Usp. Toby Garfitt, *Newman at The Sorbonne, or, the Vicissitudes of an Important Philosophical Heritage in Inter-War France*, u: *History of European Ideas*, 40 (2014.), br. 6, 788-802.

⁵⁰ Jean Guitton, *A Student's Guide to Intellectual Work*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1964., 17.

rada, a drugo zato što su izdvojene iz "kruga znanja", tj. studentu ne daju cjelinu koja je, kao što smo vidjeli, bit obrazovanja. Osim toga, Bolonjska reforma nije naučila studente kako da uče te da od mnoštva sadržajne građe sastave cjelinu. Također, ona ni nastavnicima nije olakšala posao, nego ga je bitno otežala jer se povećanjem broja godina studiranja povećalo i njihovo opterećenje. Sam sustav reforme vrlo je rigidan, gdje bilo kakve promjene zahtijevaju pokretanje golemoga birokratskog aparata.

Prema tome, smatramo da je krucijalni problem suvremenog obrazovnog sustava u tomu što on ne oslobađa, što ne daje "slobodno znanje" koje jedino može oblikovati "čovjeka filozofskog habitusa", pravoga intelektualca, "gentlemana". Naprotiv, taj sustav svojom rigidnošću i birokratizacijom sve više guši, tlači i zarobljava. Robovi takvoga sustava, od nastavnika do studenata gotovo da su osuđeni na nekreativnost. U kaosu te bolonjske birokratizacije bilo koji dio tog sustava ne može odraditi pravi posao, njegov posao je često tek površan, polovičan posao, njegovo znanje površno znanje, a njegov odmor tek polovičan odmor.

3.2. Vojnička disciplina i otvorenost cjelini stvarnosti: preduvjeti intelektualnog stvaralaštva

Na tragu J. Guittona mislimo da osobito danas proces izgradnje "gentlemana" kao nositelja akademskoga i svakog drugog oblika društvenog života, mora uključivati gotovo vojnički napor. Pod time ne mislimo na nekakav militantni pristup intelektualca, nego na one osobine njegove službe koje podsjećaju na vojničku. Naime služba intelektualca, kao i služba vojnika, uključuje "izmjenjivanje najintenzivnijeg djelovanja, ali i potpune dokolice, prisiljava osobu da se suoči s opasnošću i nepredvidljivim, kao i s čestim prilikama te nameće mnoštvo zadataka".⁵¹ Stoga, baš kao i vojnik današnji "gentleman" mora imati viziju, jasnu strategiju djelovanja, ali jednako tako mora ostaviti prostor i za slobodu u smislu da kada intelektualac započne s intelektualnim radom, jednako kao i kad vojnik krene u vojnu operaciju, on ne zna gdje će točno stići (taj proces je nepredvidljiv), ali ipak djeluje s uvjerenjem da će ostvariti zacrtani cilj.

Zato je važno da se u oblikovanju ljudi "filozofskoga habitusa" posebno radi na formiranju sabranih i vojnički discipliniranih osoba, koje ne će biti samo akumulatori znanja, nego i oni koji su

⁵¹ Isto, 69.

to znanje temeljito u sebi "probavili". Naime, opći principi i činjenice mogu se naučiti kod kuće iz knjiga i za to nam nije potrebno ni osnovnoškolsko ni srednjoškolsko, a najmanje sveučilišno obrazovanje. Detalji, boja, ton koji prosvjetljuju određenu "probavljenu" ideju i čine ju životnom, mogu se primiti samo od onih koji to već žive u sebi. Taj "filozofski habitus" nije nešto što se može izravno naučiti, nego je više nalik vatri kojom oni koji tu vatru nose u sebi zahvaćaju druge. Stoga je akademska zajednica u kojoj ne postoji izravan, osobni odnos profesora i studenata hladna poput arktičke zime.⁵²

Osim toga, iako je Newmanov "gentleman" ideal, ipak se smatra da bi nastavnici, učitelji trebali biti bliži tom idealu negoli studenti koji su tek na početku obrazovnoga procesa. No to ne znači da nema loših nastavnika, osobito danas kada nije popularno "slobodno znanje". Ipak, kako kaže Guitton: "Hvala nebesima da su vaši nastavnici imali određene nedostatke, jer inače ne biste imali na što reagirati".⁵³ Nastavnik poučava i on sa svojim ograničenostima i nedostacima stimulira studenta, što na neki način tjera studenta da sam sebi bude nastavnik. No upravo ta reakcija izostaje kod današnjih studenata. Oni se rijetko usuđuju biti sami sebi nastavnicima. Biti sam sebi nastavnik znači razumjeti određenu materiju (jer prenositi znanje može samo onaj koji ga je razumio), a to razumijevanje je preduvjet interiorizacije i daljnjeg kreativnog rada, stvaralaštva i žara koji takva osoba isijava. Dakle, poanta obrazovanja je u tomu da um bude vitalan i sposoban prihvatiti znanja i principe, te ih svojim žarom i kreativnošću primijeniti u različitim životnim okolnostima.

Ako samo pogledamo situaciju na našim sveučilištima, vidimo da je na njima danas više polarne hladnoće nego osobne vatre i žara. To uzrokuje da je danas na sveučilištu više neplodnih učenjaka nego plodnih stvaralaca. Kao što primjećuje Nietzsche, učenjak je po svojoj biti neplodan i on gaji mržnju prema plodnom čovjeku, zbog čega su, kako kaže Nietzsche, "geniji i učenjaci u svim vremenima bili međusobno u svađi".⁵⁴ Prilično smo se udaljili od Newmanovih

⁵² Može li taj ideal ostvariti sveučilišni profesor kada pred sobom ima 100 ili više studenata? Naravno, da ne može, no to ne znači da treba odustati od tog ideala, već pronalaziti modele da se to ipak ostvari.

⁵³ Jean Guitton, *A Student's Guide to Intellectual Work*, 55.

⁵⁴ Friedrich Nietzsche, *Schopenhauer kao odgojitelj*, Zagreb, 2003., 67. Referirajući se na ovaj Nietzscheov izvod, D. Ljubimir primjećuje da upravo danas vidimo pobjedu učenjaka nad stvaralocima, pobjedu "rascjepkane beživotnosti nad sjajem cjelovita oživotvorenja – unatoč tomu što je humboldtsko sveučilište, u kontekstu povijesti sveučilišta posve atipično i po svojoj ideji najbliže izvornoj grčkoj

ideala, toga "nietzscheovski" gledano plodnog stvaraoaca i umjesto da kao "izgubljeni putnici" koristimo svoj razum te tragamo, kako bi rekao Newman, za najvišim brdom ili crkvenim tornjem koji će nam omogućiti "uvid", mi radije koristimo sredstva za navigaciju koja se često pokazuju vrlo nesigurnima i kontraproduktivnima. U tome smislu Newman bi zasigurno bio protiv svih modernih pomagala u nastavi, poput PP prezentacija, video konferencija, e-kolegija i sl., ali samo u onome smislu u kojemu ta sredstva postaju zamjena za izravnu, osobnu komunikaciju između profesora i studenta. Tendencija k takvoj supstituciji i jest najveći problem tih, danas iznimno popularnih sredstava poučavanja. Stoga virtualni oblici učenja jednostavno ne mogu biti zamjena za osobni pristup, "čovjeka filozofskog habitusa" koji objedinjuje cjelovito, osobno "probavljeno" znanje i koji jedini može zapaliti vatru "znanja radi znanja samog".

Baš kao što hranu moramo probaviti da bi iz nje izvukli vitalne sastojke, tako i informacije moraju proći proces osobne, konkretne probave. Naime, Newman s pravom upozorava na opasnosti univerzalnoga koje guši partikularno, osobno, konkretno. U tom kontekstu nužno treba uključiti i Newmanovu epistemologiju, gdje se naglašava da u smislu spoznavanja treba ići onkraj pojmovnog pristanka ("notional assent") ili od čisto intelektualnoga pristanka, koji se temelji na strogom deduktivnom razumu i evidenciji, i usmjeriti ga prema realnom pristanku ("real assent") koji se još naziva maštovitim, imaginativnim pristankom, a također i iskustvenim pristankom, koji se javlja u susretu sa svijetom u konkretnoj realnosti, u osobnom životu.⁵⁵ Ideja sveučilišta odnosi se na

paideji, i u 20. stoljeću ostalo uzorom modernog sveučilišta čak izvan granica Europe. No njegov izvorni duh već je pola stoljeća bio ugušen najezdom pozitivizma". Davor Ljubimir, *Obrazovanje i sloboda*, 43.

⁵⁵ Usp. John Henry Newman, *An Essay in Aid of a Grammar of Assent*, Longmans, Green and Co., London, 1903., 213 i sl. Pod imaginativnim pristankom ne misli se na onaj koji nas vodi u nekakvu introspektivnost ili pak odvojenost od stvarnosti. Naprotiv, radi se o načinu razumijevanja koji nam otvara vrata vanjskog, realnog svijeta. O tome da misao mora biti povezana sa stvarnošću govori i Sertillanges: "U svakom promatranju pa bilo to muhe ili oblačića, što nebom prolazi, možemo naći prigodu za beskrajne refleksije. Svaka vas zraka može povesti do sunca; svaki vas otvoren put može dovesti do Boga." Ili na drugom mjestu: "...njegovu mu uobičajeni pohodi postaju prigode sretnih rasprava, a šetnje otkrića dok su pitanja i odgovori u njegovim mislima dijalog, kojim se u njemu istina razgovara sama sa sobom. Posvuda svoj unutarnji svijet poređuje s drugim, svoj život s pravim Životom, svoj posao s neprekidnim radom bića; pa tako kad napušta tijesni prostor, u kojem je živio baveći se sabranim učenjem, ne izgleda nam nikako da ostavlja istinu, nego da širom otvara vrata, nek iz svijeta u nj navre sva istina sa svojim moćnim životom." Antonin-Dalmace Sertillanges, *Intelektualac. Duh-ujeti-metode*, 47., 50.

cjelinu, ali istodobno i na ono konkretno, mjesno, što ju povezuje s pojmom καθολικός. U tom kontekstu Newman svojom idejom o sveučilištu želi rehabilitirati izvornu ideju sveučilišta koje obrazuje čovjeka tako da on može postati ono što treba i može biti: "slobodno biće koje spoznajom i praksom sudjeluje u cjelini svega što jest, a što je svoj izraz onda našlo u shvaćanju sveučilišta kao universitas scientiarum".⁵⁶ Newmanov ideal "gentlemana" nije, kako bi se to moglo pomisliti, predodžba učenjaka koji je daleko od realnoga, konkretnog svijeta, nego se radi o čovjeku koji je daleko od žudnje za materijalnim, onim kalkulantskim, proračunatim, utilitarnim.

ZAKLJUČAK

Smatramo da je suvremene obrazovne ideale potrebno oblikovati na tragu Newmanova "gentleman". Oni se nikako ne smiju svoditi samo na puke kalkulacije, logičku dedukciju i formalno zaključivanje. Svrha znanja koju dobivamo sveučilišnim obrazovanjem ne može se oslanjati samo na uporabu, primjenu i strogo razumsku proračunatost. Takav pristup nikada ne će upaliti vatru "znanja radi znanja samoga". On jedino može dovesti do "atrofije mozga". Stoga, kao što osobu ne smijemo koristiti kao sredstvo za postizanje određenih ciljeva, taj isti, personalistički pristup trebamo primijeniti i u odnosu prema znanju i obrazovanju.

U tom smislu bit će potrebno ponovno evaluirati znanje, jer, kao što smo vidjeli, znanje koje služi isključivo profitu, zabavi ili je vezano uz neku korist, nije slobodno znanje. No to je veliki izazov, jer u današnjoj "kapitalizaciji duha" vidimo da je upravo takvo utilitarno znanje vrlo "tražena roba". Bolonjski sustav čak namjerno inducira ideologiju utilitarne kompetitivnosti koja je korisna kapitalizmu. Autoritet više nije osoba, profesor, nastavnik, već tržište kapitala.⁵⁷ Rezultat toga je depersonalizirano, fragmentirano znanje koje se lako usvoji, a još lakše zaboravi i ono ne može biti glavni cilj obrazovanja. U tu svrhu pojednostavnjivanje, često i banaliziranje znanja vrlo je popularno korištenje multimedijalnog informiranja koje biva tek površno "pumpanje" informacijama, kojim se želi zamijeniti mukotrpan proces razumijevanja.

Nasuprot tomu, kao što smo već istaknuli, upravo umijeće stjecanja znanja uključuje žrtvu, muku, vojničku disciplinu i osobni

⁵⁶ Ozren Žunec, *Sveučilište i cjelina događanja*, u: Damir Barbarić, Čemu obrazovanje. Razmatranja o budućnosti sveučilišta, str. 77.

⁵⁷ Usp. Janez Vodičar, *University: A Place of Formation for Achievers or Thinkers?*, u: *Synthesis Philosophica* 55-56. (2013.), br. 1-2, 107-118.

pristup. Jedino kroz takav mukotrpan proces, koji prati jasna vizija, moguće je steći cjelovito znanje i pohraniti ga za budućnost. No ideal "gentlemana" ne uključuje samo mukotrpan rad nego i odmor. Stoga se u svome životu "gentleman" nikada ne zadovoljava polovičnošću. U žrvnju površnosti suvremenoga obrazovanja on i danas vodi hrabru bitku protiv polu-posla i polu-odmora kao svojih najvećih neprijatelja, a time i najvećih neprijatelja akademskoga života u cjelini. Je li već izgubio tu bitku ili će ju možda ipak dobiti, teško je iz današnje perspektive reći. Jedno je sigurno: Newmanov ideal može i treba biti svjetionik koji će davati koordinate suvremenom akademskom obrazovanju, te često vrlo rezigniranim i umornim intelektualcima današnjice.

"GENTLEMAN" AS THE HOLDER OF ACADEMIC LIFE
IN J. H. NEWMAN'S "THE IDEA OF A UNIVERSITY"

Summary

The paper reflects on J.H. Newman's intellectual ideal - "gentleman", "a man of philosophical habit". "Liberal knowledge" is the theme of the first part of the paper in which we analyze Newman's vision of university through "liberal education" and characteristics of the "knowledgeits own end". This carrying thought and special approach to knowledge are observed as an integral and essential part of "liberal education", which finds its foundation in it, and as a bare minimum which emanates from human nature, as well as from the reality of science and university. In the second part we deal with the issue of "gentleman" as a living embodiment of conception of "knowledgeits own end". We have noticed that as this knowledge was at once universal in scope and unified in character, so the man who possesses it as a kind of "miniature university", in the older sense of the term. At the end, we conclude that contemporary university is far away from Newman's philosophy of education and that its knowledge is impersonal, instrumentalized, and it often does not lead to the truth.

Key words: "gentleman", John Henry Newman, "knowledgeits own end", university, education